

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 41 Volume: 8 Issue: 41

Aralık 2015 December 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞIN YORDAYICISI OLARAK BENLİK KURGUSU*

THE ROLE OF SELF-CONSTRUALS AS THE PREDICTORS OF PSYCHOLOGICAL RESILIENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Ayhan GÜNDAŞ**
Recep KOÇAK***

Öz

Bu çalışmada lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusunun rolünü incelemek amaçlanmıştır. Ayrıca lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık ve benlik kurgularının cinsiyet değişkenine göre farklılaşma gösterip göstermediği araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Araştırma ilişkisel tarama modeline dayanan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır il merkezindeki liselerde öğrenim gören 376 kız, 386 erkek toplam 764 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak; "Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği" ve "Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri" uygulanmıştır.

Verilerinin analizinde t-testi ve çoklu regresyon analizi teknikleri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerini benlik kurgularının önemli derecede yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır ($r=0,39$, $r^2=0,15$, $p<0,01$). Araştırmada lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri ve benlik kurgularının cinsiyete göre anlamlı farklılaşma gösterip göstermediğine dair bulgulara da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Sağlamlık, Benlik Kurgusu, Lise Öğrencisi.

Abstract

The purpose of this study is to identify the role of self-construals as the predictors of resilience levels of high school students. Another purpose of this study is to investigate whether high school students' self-construals and resilience, vary according to gender.

Design of the study is relational screening model. The population of the research consists of 376 female and 386 male high school students, who attend the schools in the city center of Diyarbakır in 2012-2013 academic years. In order to collect data, "Resilience and Youth Development Module" and "Autonomous-related Self-in Family Scales", are applied.

In order to analyze the collected data, t-test and multiple regression techniques were used. Results of the analysis revealed that high school students' self-construals significantly predicts their psychological resilience levels ($r=0,39$, $r^2=0,15$, $p<0,01$). This study also provides the profound findings between different gender for high school students' resilience and self-construals.

Keywords: Psychological Resilience, Self-Construals, High School Students.

1.GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin çok hızlı gelişmesi ve yaşam standartlarının önceki dönemlere göre giderek artması, bir taraftan bireylerin hayatını kolaylaştırırken diğer taraftan onun psikolojik sağlığı açısından olumsuzluklara neden olabilmektedir. Son dönemde insan ruh sağlığını bozan etmenlerin yanında; psikolojik sağlığı koruyucu ve güçlendirici kavramlar üzerinde odaklanan bilim adamları tarafından çok çeşitli yapı ve kavramlar ortaya atılmıştır. Bu kavramlardan birisi de psikolojik sağlamlıktır.

1.1 Psikolojik Sağlamlık

Psikolojik sağlamlık konusunda farklı tanımlar yapılmış olmasına rağmen; bireyin bir yada birden fazla olumsuz yaşantı ve risk faktörü ile karşı karşıya kalması, bu risk faktörlerinin yanında koruyucu faktörler bulunması ve yaşama sağlıklı uyum sağlama süreci, tanımlardaki ortak noktalardır (Rutter, 2012).

Risk faktörleri genetik, biyolojik, sosyokültürel ve demografik koşulları ya da özellikleri içerebilir. Aile içerisindeki çatışmalar, ailedeki zihinsel hastalıklar, çok çocuklu kalabalık aile içerisinde bulunma, istismara uğrama, stresli yaşantılar, düşük benlik saygısı akademik başarısızlık risk faktörlerinden sayılabilir (Özcan, 2005). Risk faktörlerinin yanı sıra, olumsuz yaşantılara karşı bireyin yapıcı tepki vermesini ve yeni duruma uyum sağlamasını kolaylaştıran etkenler de koruyucu faktörler olarak kabul edilmektedir. Koruyucu faktörlerin, risk durumlarının ortaya çıkardığı olumsuz etkileri azalttığı ve uyum sürecini hızlandırdığı düşünülmektedir (Kararımak, 2006). Yapılan çalışmalarda içsel kontrol odağı, kendine

* Bu çalışma Prof. Dr. Recep Koçak danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinin bir parçasıdır.

** Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler A.B.D, ayhangundas@gmail.com

*** GaziosmanPaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık A.B.D

güven, umutlu olma, öğrenilmiş güçlülük, öz saygı, güvenli bağlanma, geleceğe yönelik amaç sahibi olma , öz yeterlilik, maneviyat yönelimli olma, iyimserlik, problem çözme odaklı başa çıkma stratejisi kullanma dışı dönüklük, ebeveynlerle kurulan olumlu ilişkiler, ilgili babaya sahip olma gibi birçok faktörün psikolojik sağlamlığı ortaya çıkaran koruyucu faktörler olduğu bulunmuştur (Werner, 1990; Murray, 2003).

Olumlu sonuç, bireyin yaşına uygun gelişimsel görevleri başarılı bir şekilde yerine getirmesi açısından tanımlanmakta ve uyumu ifade etmektedir (Masten ve Reed, 2002). Belli bir gelişimsel göreve ilişkin ortaya çıkan olumlu sonuç ya da uyum, sonraki gelişim görevlerinin de başarılı bir biçimde yerine getirilmesini desteklemekte ve bireyin "sağlam çocuk" ya da "sağlam yetişkin" olarak tanımlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Olumlu sonuç, sonraki yıkıcı yaşantılar için de psikolojik sağlamlığın bir yordayıcısı olmaktadır (Kumpfer, 1999). Uyum olarak ifade edilen olumlu sonuç birey- çevre etkileşimi sonunda ortaya çıkmaktadır. (Glantz ve Sloboda, 2002).

Bireyde psikolojik sağlamlığı nelerin harekete geçirdiği ise halen tartışılan ve araştırmacıların ilgisini çekmeye devam eden bir konudur (Kararımak, 2011). Bireyin duygu, düşünce ve davranış biçimlerini etkileyen (Markus ve Kitayama, 1991) ve bireye yol gösteren yapılardan birisi olan benlik kurgusunun psikolojik sağlamlığı etkilediği düşünülmektedir. Benlik, sosyal etkileşimler sonucu oluştuğu ve sosyal bir konumda bulunduğundan sosyal bir yapıdır (Kağıtçıbaşı, 2010). Benlik kurgusu ise bireyin kendisini ve diğerlerini nasıl gördüğüdür (Cross ve diğ., 2011).

1.2 Benlik Kurgusu

Batı alan yazınında benlik kurgusu; ilk olarak bağımsız (independent) ve karşılıklı bağımlı (interdependent) benlik kurgusu olmak üzere temel olarak iki boyutlu benlik kurgusu ortaya atılmıştır (Markus ve Kitayama,1991). Bağımsız benlik, bireyin çevresinden ayrı olmasını ve özerkliği; bağımlı benlik ise kişiler arası ilişkiler ve grup üyeliği yoluyla diğerleri ile beraberlik olarak ifade edilmektedir (Ercan, 2008) .

Bağımsız benliğe sahip kişiler davranışlarını diğerlerinden çok kendi içsel durumlarına, düşüncelerine ve duygularına göre düzenlerler (Yamada ve Singelis, 1999; Triandis, 1999).

Diğer yandan doğu kültüründe başkalarıyla birlikte olma, aileye bağlılık önemli toplumsal görevler olarak algılanmakta ve bağımlı benlik yapısı ön plana çıkmaktadır. (Markus ve Kitayama, 1991). Bağımlı benliğin temel özelliği, bireyin kendisini diğerleri ile birlikte ve daha büyük bir bütünün parçası olarak algılamasıdır. Bireyler, kendi amaçları karşısında grup amaçlarına öncelik verirler (Triandis, 1999).

Benlik konusunun ele alındığı birçok çalışmada benlik batılı bir kavramsallaştırmayla ele alınmış (Bond and Smith, 1996) ve bu çalışmalarda "özerklik" ve "ilişkisellik" zıt kutuplar olarak değerlendirilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2005). Yakın zamanda araştırmacılar benlik kurguları ile ilgili farklı tanılamaya gitmiş; ikili benlik kurgusu yapısından daha ziyade üçlü benlik yapısı ön plana çıkmıştır. Cross ve Madson, (1997); bağımlı ve bağımsız ve ilişki benlik kurgusunun yer aldığı yapıyı; Triandis (1989) , özel benlik, kamusal benlik ve kolektif benlik gibi üç alanda kavramlaştırmıştır. Madson ve Trafimow (2001) ise benlik bilisini özel, kolektif ve topluluk merkezci şeklinde ele almışlardır. Brewer ve Gardner (1996) ise benlik yönelimini bireysel, kolektif ve ilişki benlik olarak üç düzeyde ele almışlardır.

Ülkemizde de Kağıtçıbaşı da özerkliği ve ilişkiselliği bir sentezle birleştiren özerk-ilişki benlik kurgusunu önermiştir (Kağıtçıbaşı, 1996). Kağıtçıbaşı'na göre sosyoekonomik iyileşme ile birlikte gelen değerler sistemindeki değişim; tamamen bireyciliğe ve bağımsızlığa doğru bir geçiş oluşturmaz, bunun yerine bağımlılık modelinden karşılıklı bağımlılık modeline doğru bir geçiş oluşturmaktadır. Böyle bir ilişkisellik modelinde özerklik ve aileye bağlılık bir arada olabilmektedir. Kağıtçıbaşı benlik modelinde kişilerarası mesafe ve bireyleşmeyi iki ayrı fakat ilişkili boyut olarak ele alır. Bu iki boyutun her birinin iki ayrı eksenidir: Kişiler arası mesafe ekseninde ilişkisellik ve ayrışma, bireyleşme ekseninde özerklik ve bağlılık. (Kağıtçıbaşı, 1996, 2005, 2010). Bireyleşme ekseninde, etkinlik özerklikten bağımlılığa doğru uzanmaktadır. Kişilerarası mesafe ekseninde de ben ve başkaları arasındaki ilişkilerle, özellikle de kişinin başkalarına bağlılık derecesi ile ilişkilidir. Bu boyut da ayrışıklıktan ilişkiselliğe doğru uzanmaktadır. Kağıtçıbaşı'na göre bir kişinin hem özerklikte (etkinlik boyutunun bir ucu) hem de ilişkisellikte (kişilerarası mesafe boyutunun bir ucu) yüksek puan alabilir başka bir deyişle özerklik ve aileye bağlılık bir arada olabilir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Ergenlik dönemi çalkantılar ve gel-gitlerin yaşandığı bir dönemdir. Ergenin karşısına çıkabilecek güçlükler ve gelişimler problemler karşısında psikolojik sağlamlık faktörü önemli bir işlev görecektir. Ergenlik döneminde bireyin bir taraftan kendi benliğine, bir taraftan da diğerlerine ilişkin alguları kalıcı hale gelmeye başlar. Bununla beraber ergen özerkliğini kazanmaya çalışırken ergenin diğer kişilerle olan ilişkilerinde aile ve ailesel ilişkilerin etkisi hala sürmektedir. Bu kritik süreçte benlik kurgusunun ergenin yaşama ve çevresine bakış açısını belirleyeceği ve etkileyeceği düşünülmektedir. Bunun yanında bu araştırma ile güneydoğudaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını etkileyen faktörler araştırılacak ve sonuçları ergenler için yapılan uygulama ve çalışmalar için katkı sağlayabilecektir. Ayrıca yurtdışında

psikolojik sağlamlık konusu uzun zamandan beri araştırılmasına rağmen ülkemizde psikolojik sağlamlık ve benlik kurgusu konusunda özellikle ergenlerin konu edildiği çalışmalar son derece yetersizdir. Risk faktörlerinin gölgesinde yaşamlarına devam eden ergenlerin; yaşamlarının ilerleyen yıllarında olumsuz kişilik örüntüleri geliştirmemeleri için psikolojik sağlamlığın etkili olabileceği; dolayısı ile psikolojik sağlamlık düzeylerinin ve bu durumu etkileyen faktörlerin araştırılmasının önemli olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı lise ğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusunun rolünü incelemektir. Ayrıca lise ğrencilerinin psikolojik sağlamlık ve benlik kurgularının cinsiyet değişkenine göre farklılaşma gösterip göstermediğinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yukarıdaki temel amaca dayalı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Lise ğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri; cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Lise ğrencilerinin benlik kurguları; cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Lise ğrencilerinin benlik kurguları; öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın alışma grubunu 2012–2013 eğitim ğretim yılında Diyarbakır İl Merkezindeki liselerde öğrenim görmekte olan 870 ğrenci oluşturmuştur. Ancak bu araştırmanın amaçlarına bağlı olarak çeşitli risk faktörleri belirlenmiştir. Bu risk faktörlerinden herhangi birisini işaretleyen ğrenci çalışma grubuna dahil edilmiştir. Bu risk faktörleri; düşük gelir, kenar mahallede yaşamak, kalabalık aile içerisinde bulunma olarak belirlenmiştir. Araştırmanın analizleri, 764 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

2012–2013 eğitim ğretim yılında Diyarbakır İl Merkezindeki liselerde öğrenim görmekte olan öğrencilerden lt örneklem yolu ile seçilen 378 kız(%49.5), 386 erkek(%50.5) olmak üzere toplam 764 ğrenci bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Grubun yaşları 14 ile 22 arasında değişmekte ve yaş ortalaması 16,95'tir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerini toplamak amacıyla iki ölçek ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Lise ğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerini ölçmek için Yılmazlık Değerlendirme leği (Resilience and Youth Development Module); ğrencilerin benlik kurgularını tespit etmek amacıyla "Ailede zerk-İlişkisel Benlik lekleri ve çalışma grubu ile ilgili sosyo-demografik değişkenler ile ilgili verileri toplamak için araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

2.2.1 Yılmazlık Değerlendirme leği

Yılmazlık Değerlendirme leği (Resilience and Youth Development Module), WestEd ve California Eğitim Müdürlüğü tarafından 1999 yılında geliştirilmiş ve lise öğrencileri için Türkçeye uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışması zcan (2005) tarafından yapılmıştır.

Ölçek olumlu ergen gelişimi ile ilişkilendirilen çeşitli içsel ve dışsal (bireysel ve çevresel) koruyucu faktörleri betimlemek ve ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçekte, 17 özelliğin ölçüldüğü 56 madde vardır. Uyarlama çalışmasında zcan; ölçeğin geçerlik çalışmalarında faktör analizinden yararlanmıştır. Madde faktör yük değer .45'in altında kalan maddeler ve faktörlerin alfa güvenirlik dereceleri .60'ın altında olanlar ölçekten çıkarılmıştır. Böylece ölçekte madde sayısı 36'ya düşmüştür. Ölçekten alınan puanların düşük olması düşük psikolojik sağlamlığa yüksek olması ise bireyin yüksek psikolojik sağlamlığa sahip olduğunu belirtmektedir. (zcan, 2005).

Yılmazlık Değerlendirme leğinin bu araştırma için iç tutarlık Cronbach Alpha ile hesaplanmış ve .88 olarak bulunmuştur.

2.2.2. Ailede zerk-İlişkisel Benlik lekleri

Katılımcıların benlik kurgusunu ölçmek için Kağıtcıbaşı (2007) tarafından geliştirilen "Ailede zerk-İlişkisel Benlik lekleri" kullanılmıştır. Ölçek ailede özerk benlik, ailede ilişkisel benlik ve ailede özerk-ilişkisel benlik olmak üzere üç boyutun yer aldığı 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin ailede ilişkisel benlik boyutu ilişkisel benlik kurgusunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu alt ölçekteki dokuz madde psikolojik ve maddi açıdan kişinin ailesiyle olan yakın ilişkisini ölçmektedir (zdemir ve çok, 2011).

Yine dokuz maddeden oluşan ailede özerk benlik boyutu kişinin ailesiyle olan ilişkisinde özerklik düzeyini ölçmektedir. Ailede zerk- ilişkisel benlik boyutu olan son boyut özerk-ilişkisel benlik kurgusunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu alt ölçekteki dört madde kişinin ailesine olan bağlılığını ve özerklik düzeyini bir arada ölçmektedir. (zdemir ve çok, 2011).

Ölçeğin lise öğrencileri için güvenirlik ve geçerliği zdemir ve çok (2011) tarafından yapılmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizinde 2 madde daha çıkartılmış ve 20 maddelik ölçek elde edilmiştir. Ölçeğin güvenirlik göstergesi olan iç tutarlık ise Cronbach Alpha ile hesaplanmış ve ailede özerk benlik kurgusu

boyutu için .69, ailede ilişkişel benlik kurgusu boyutu için .77, ailede özerk ilişkişel benlik kurgusu boyutu için ise .73 olarak bulunmuştur (Özdemir ve Çok, 2011). Bu araştırmada cronbach alpha ; ailede özerk benlik kurgusu boyutu için .63, ailede ilişkişel benlik kurgusu boyutu için .66, ailede özerk ilişkişel benlik kurgusu boyutu için ise .65 olarak bulunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin toplanmasından sonra verilerin işlenmesi ve yorumlanması için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 17.0 programı kullanılmıştır. Ham veriler öncelikle bu programa aktarılmış ve analize hazır hale getirilmiştir. Daha sonra ise SPSS programı kullanılarak analizler yapılmıştır. Verilerin analizi için "İlişkişiz Örneklemeler İçin t-Testi" ve "Çoklu Regresyon" analizlerinden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. "Lise öğrencilerinin sağlamlık ve benlik kurgularının cinsiyete göre t-testi sonuçlarının İncelenmesi"

Tablo 1. Lise Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık ve Benlik Kurgularının Cinsiyete göre t- testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss.	t		
					Sd	t	p
Psikolojik Sağlamlık	Kız	378	108.82	15.58	762	2.136	.033*
	Erkek	386	106.41	15.60			
Özerk Benlik	Kız	378	15.47	4.55	762	-4.277	.000**
	Erkek	386	16.95	5.02			
İlişkişel Benlik	Kız	378	34.14	4.98	762	4.558	.000**
	Erkek	386	32.39	5.63			
Özerk İlişkişel Benlik	Kız	378	16.33	2.60	762	4.699	.000**
	Erkek	386	15.36	3.08			

* $p < .05$ ** $p < .01$

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinde cinsiyete göre kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır [$t(762) = 2.136, p < 0.05$]. Kız öğrencilerin psikolojik sağlamlık puanlarının ($\bar{X} = 108.82$), erkek öğrencilerin psikolojik sağlamlık puanlarına ($\bar{X} = 106.41$) göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde lise öğrencilerinin benlik kurgularının cinsiyete göre farklılaşmadığına ilişkin yapılan t-testi sonuçlarında, cinsiyete göre anlamlı fark bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin özerk benlik modelinde [$t(762) = -4.277, p < 0.01$], anlamlı fark olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Erkek öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 16.95$) kız öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 15.47$) daha yüksektir. Buna göre özerk benlik modelinde erkek öğrenciler lehine anlamlı farklılık olduğu söylenebilir.

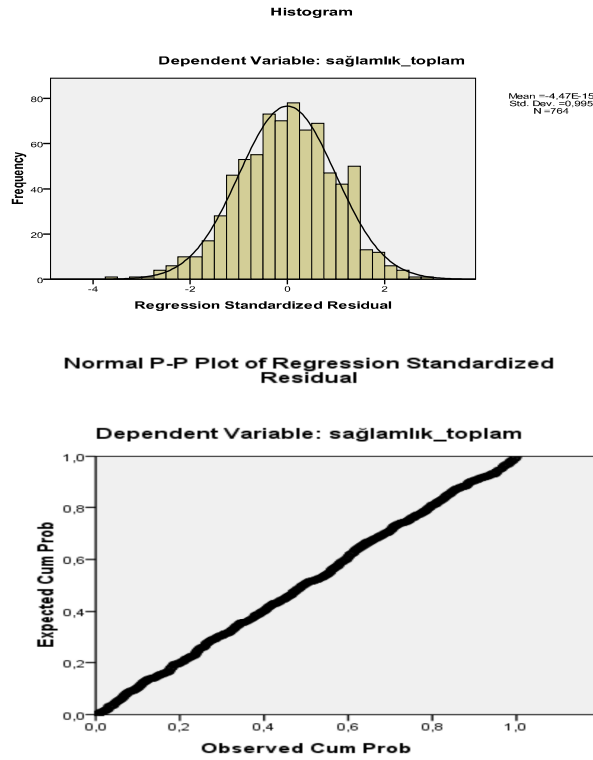
Lise öğrencilerinin ilişkişel benlik modelinde [$t(762) = -4.558, p < 0.01$], anlamlı fark olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Kız öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 34.14$) erkek öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 32.39$) daha yüksektir. Buna göre ilişkişel benlik modelinde kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık olduğu söylenebilir.

Lise öğrencilerinin özerk-ilişkişel benlik modelinde [$t(762) = -4.558, p < 0.01$], anlamlı fark olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Kız öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 16.33$) erkek öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 15.36$) daha yüksektir. Buna göre özerk-ilişkişel benlik modelinde kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık olduğu söylenebilir.

3.2. "Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Yordayıcısı Olarak Benlik Kurgularının İncelenmesi"

Araştırmanın bu değişkeni için regresyon analizi uygulanması gerektiği için öncelikle regresyon analizi için gerekli olan normallik ve doğrusallık varsayımlarının karşılanıp karşılanmadığı incelenmiş olup sonuçları aşağıda verilmiştir.

Grafik-1 Normallik Dağılımı

Yukarıdaki grafiklerden anlaşıldığı gibi araştırmaya konu olan bağımlı değişken psikolojik sağlamlık puanlarının normal dağılım özelliklerine uygun bir dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerinin benlik kurgularının psikolojik sağlamlık düzeyleri ile ilişkisine bakılmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Benlik Kurguları İle Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Arasındaki İlişki

		Psikolojik Sağlamlık Düzeyi
Özerk Benlik	r	-.148
	p	.000**
	n	764
İlişkisel Benlik	r	.375
	p	.000**
	n	764
Özerk İlişkisel Benlik	r	.151
	p	.000**
	n	764

* $p < .05$ ** $p < .01$

Yukarıdaki tablo incelendiğinde lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile bağımsız değişkenlerden olan benlik kurgularının tümü arasında anlamlı ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre psikolojik sağlamlık düzeyi ile benlik kurgularından ilişkisel benlik en güçlü düzeyde olumlu yönde (0.375; $p < .01$) korelasyon bulunmuştur. Lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile özerk ilişkisel benlik (0,151; $p < .01$) arasında ise pozitif yönde anlamlı korelasyon bulunmuştur. Lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile özerk benlik arasında en düşük düzeyde ve negatif yönde anlamlı (-14.8; $p < .01$) korelasyon bulunmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerinin benlik kurgularının psikolojik sağlamlık düzeylerini yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Benlik Kurgusunun Psikolojik Sağlamlık Düzeyini Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	69.320	4.699	-	14.753	.000**	-	-
Özerk Benlik	-.212	.112	-.066	-1.890	.059	-.148	-.068
İlişkisel Benlik	.990	.102	.341	9.688	.000**	.375	.332

Özerk İlişkisel Benlik	.557	.184	.103	3.029	.003**	.151	.0109
R= 0,392	R ² = .153						
F= (5,49) = 45,89	p = .000*						

* $p < .05$ ** $p < .01$

Tablo 3'teki regresyon analizi sonuçları incelendiğinde lise öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeyleri ile özerk benlik, ilişkisel benlik ve özerk ilişkisel benlik arasında anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($r = 0,39$, $r^2 = 0,15$, $p < .01$)

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre lise öğrencilerinin benlik kurgularının psikolojik sağlık düzeylerinin anlamlı yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p < .01$). Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β) lise öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerini yordayan değişkenler önem sırasına göre birinci sırada ilişkisel benlik (.34), ikinci sırada özerk ilişkisel benliğin (.103) yer aldığı anlaşılmaktadır. Özerk benliğin (.066, $p > .05$) ise anlamlı düzeyde modele katkısının olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Benlik kurgularından ilişkisel benlik ve özerk ilişkisel benliğin birlikte lise öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin %15 düzeyini ($R^2 = .153$) açıkladığı anlaşılmaktadır. Bu da benlik kurgusunun psikolojik sağlık düzeyinin önemli yordayıcısı olduğunu göstermektedir.

4. TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırma bulgularına göre kız öğrencilerin psikolojik sağlık puanları erkek öğrencilerin puanlarından daha yüksektir. Psikolojik sağlık düzeyinin hangi cinsiyette daha fazla görüldüğüne ilişkin araştırma bulguları farklılık göstermektedir. Oktan (2008)'ın yaptığı çalışmada da kız öğrencilerin daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur. Werner (1993) de yaptığı boylamsal çalışmada cinsiyeti psikolojik sağlıkla alakalı bir faktör olarak ele almış ve kızların erkeklere oranla; daha güvenli ilişkiler kurduklarını, özerk olduklarını, benlik saygısına sahip olduklarını, kendilerine daha güvenli olduklarını, empati kurabildiklerini, yardım aldıklarını, iletişimde daha güvenilir olduklarını, diğerlerini daha iyi anladıklarını ve problem çözmede daha başarılı olduklarını belirtmiştir. Bu durum, kızların erken yaşlarda ergenliğe girmeleri, buna bağlı olarak aile içinde daha erken sorumluluk almaya dönük yetiştirilmeleri, aile ile daha yakın ilişkiler kuruyor olmaları ve sorunlarıyla başa çıkabilmede daha açık bir tavır sergileyerek sosyal destek sağlamada daha becerikli olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Kızların yüksek psikolojik sağlık düzeyine sahip olmalarını; erkeklerin psikolojik sıkıntılardan, aile anlaşmazlığı, doğum öncesi ve doğum incinmelerinden ve tüm risk faktörlerinden kadınlardan daha çok etkilendikleri yönünde açıklayan araştırmacılar da bulunmaktadır (Benard, 1993; Garnezy, 1993). Bununla beraber literatürde cinsiyete göre anlamlı fark bulunmayan araştırmalarda mevcuttur (Özcan, 2005; Terzi, 2009).

Lise öğrencilerinin benlik kurgusu modellerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında; erkeklerin kızlara göre özerk benlik kurgusu düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuç literatür ile aynı yöndedir (Cross ve Madson, 1997). Erkeklerin özerklik puanlarının yüksek olmasının ailelerin çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Bunun yanında ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusunun kızlar arasında erkeklerden daha yaygın olduğunu göstermektedir. Bu durum literatürdeki çalışmalarla (Ercan, 2008; Özdemir, 2009; Kashima, vd., 1995; Triandis, vd., 1995) aynı yöndedir. Kızların ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgularının yüksek çıkması kızların sosyo- duygusal ve kişilerarası yönelim açısından geleneksel cinsiyet rolü toplumsallaştırma uygulamalarının bir sonucu olabilir (Gilligan, 1982). Bu bulgu kızların aileleri ve başkaları ile ilişkiselliklerinin ve bağlılıklarının yüksek olduğunu gösteren birçok araştırma bulgusu ile benzerlik gösterirken (Rastogi ve Wampler, 1999), Karakatipoğlu-Aygün'ün (2004) kadınların kendilerini geleneksel terimlerden çok kişisel terimlerle ifade ettiklerini gösteren araştırma bulgusuyla farklılık göstermektedir. Kız ve erkekler arasındaki bu fark kadınların geleneksel Türk kültüründe önemli olan değerleri ve rolleri içselleştirmeleri ile açıklanabilir.

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre lise öğrencilerinin benlik kurgularının psikolojik sağlık düzeylerini anlamlı yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları liseli öğrencilerin benlik kurgularından özerk ilişkisel ve ilişkisel benlik ile psikolojik sağlık arasında olumlu yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Benlik kavramının içeriğinden hareketle, gerçekleştirilen çok sayıdaki araştırma, benlik kavramının farklı yönleri olduğunu göstermiştir. Literatürde özellikle benlik saygısı ve psikolojik sağlık arasında çok sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Olumlu benlik saygısı psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak kabul edilmektedir. (Dumont ve Provost, 1999; Kararımak ve Çetinkaya, 2011). Benlik sosyal etkileşimler sonucu oluştuğu ve sosyal bir konumda bulunduğundan sosyal bir yapıdır (Kağıtçıbaşı, 2010). Bunun yanında benlik kurgusu bireyin duygu, düşünce ve davranış biçimlerini etkileyen ve bireye yol gösteren yapılardan

birisidir ve sosyo-kültürel etmenleri ve değerleri de içermektedir (Markus ve Kitayama, 1991). Dolayısı ile benlik kurgusunun psikolojik sağlık kavramını yordaması beklenmektedir.

Araştırmamızda lise öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeyleri ile özerk benlik arasında negatif yönde anlamlı; ilişkisel benlik ve özerk ilişkisel benlik arasında ise pozitif yönde anlamlı korelasyon bulunmuş ve bu iki benlik modelinin psikolojik sağlamlığı anlamlı ve güçlü düzeyde yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. İlişkisel benlik kurgusu; bütünleşme, toplumsal birlik, toplumsal destek ve yakınlıkla ilişkilidir (Özdemir, 2009). İlişkisel benliğin güçlü biçimde psikolojik sağlamlığı yordamasının; araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin içerisinde yaşadıkları sosyal yapıda; aile içi ilişkilere, akrabalık ilişkilerine ve toplumsal bağlara atfedilen değerlerin çok fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Özerk-ilişkisel benlik boyutunun psikolojik sağlamlığı ilişkisel benlik kurgusuna göre daha az yordadığı anlaşılmıştır. Bu durum lise öğrencilerinin içerisinde yaşadıkları sosyo kültürel ortamda "bireyciliğin" yerine "toplulukçu" özelliklerin ön planda olmasından kaynaklanmış olabilir. Bunun yanında çalışma gurubu kenar mahalle ve çevresinde yaşamını sürdürdüğü için; özerklik yerine ilişkiselliği ön planda tutmuş olabilir. Özerk benlik modelinin, psikolojik sağlamlığı yordamaması; çalışma gurubunu oluşturan öğrencilerin özerkliği yalnızlık veya toplumdan dışlanmışlık şeklinde yorumlamalarından kaynaklanmış olabilir. Araştırma sonuçları doğu kültüründe özerklik ve bireycilik yerine ilişkisellik ve toplulukçuluğun ön planda olduğunu gösteren araştırmalarla aynı yöndedir (Markus ve Kitayama, 1991; Singelis ve diğ., 1995). Doğru kültüründe temel dinamik, bireyin kendisini diğerleri ile birlikte ve daha büyük bir bütünün parçası olarak algılamasıdır. Bireyler, kendi amaçları karşısında grup amaçlarına öncelik verirler ve bu yönde davranış eğilimi gösterirler (Triandis, 1999).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Benlik kurgusu modellerinden ilişkisel benlik ve özerk ilişkisel benlik modelleri psikolojik sağlamlığın önemli birer yordayıcısı olarak bulunmuştur. Bireylerde psikolojik sağlık düzeyini artırmak için hazırlanan müdahale programlarında ve bireylere sunulan danışmanlık hizmetlerinde, ilişkisel benlik ve özerk ilişkisel modellerini ön plana çıkaran etkinliklerin bireylerin psikolojik sağlık düzeylerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca ebeveynlerin ve eğitimcilerin ergenlerin; ilişkisel ve özerk ilişkisel benlik kurgularını destekleyici tutumlar göstermesinin psikolojik sağlık düzeylerine etkisinin olumlu olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- BENARD, B. (1993). Fostering resiliency in kids. *Educational Leadership*, 51(3), 44-48.
- BOND, M. H., & Smith, P. B. (1996). Cross-Cultural Social And Organizational Psychology. *Annual Review Of Psychology*, 47(1), 205-235.
- BREWER, M. B., ve Gardner, W. (1996). Who Is This "We"? Levels Of Collective Identity And Self Representations. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 71, 83-93.
- CROSS, S. E. & Madson, L. (1997). Models Of The Self: Self-Construals And Gender. *Psychological Bulletin*, 122(1), 5-37.
- CROSS, S. E. & Hardin, E. E., ve Gercek-Swing, B. (2011). The What, How, Why, And Where Of Self-Construal. *Personality And Social Psychology Review*, 15(2), 142-179.
- DUMONT, M. & Provost, M. A. (1999). Resilience in adolescents: Protective role of social support, coping strategies, self-esteem, and social activities on experience of stress and depression. *Journal of youth and adolescence*, 28(3), 343-363.
- ERCAN, H. (2008). Genç Yetişkinlerin Aşk Biçimleri Ve Benlik Tipleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- GARMEZY, N. (1993). Children in poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry*, 56, 127-136.
- GİLLİGAN, C. (1982). In a different voice: Psychological theory and women's development (Vol. 326). Harvard University Press.
- GLANTZ, M. D., & Sloboda, Z. (2002). Analysis and reconceptualization of resilience. In *Resilience and development*, 109-126.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 36-44.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context Implications for self and family. *Journal Of Cross-Cultural Psychology*, 36, 4, 403-422.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., ve Öztürk, Ş. (2010). Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji. Koç Üniversitesi Yayınları.
- KARAKİTAPOĞLU-Aygün, Z. (2004). Self, Identity, Emotional Well-Being Among Turkish University Students. *The Journal of Psychology*, 138 (5), 457-478.
- KARAIMAK, Ö. (2006). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri Ve Koruyucu Faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 26(3), 129-142.
- KARAIMAK, Ö., ve Çetinkaya, R. S. (2011). Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30-41.
- KASHİMA, Y., Kashima, E., Chiu, C., Farsides, T., Gelfand, M. Hong, Y., Kim, U., Strack, F., Werth, L., Yuki, M. & Yzerbyt, V. (2005). Culture, Essentialism, and Agency: Are Individuals Universally Believed to be more Real Entities than Groups. *European Journal of Social Psychology*, 35, 147-169.
- KUMPFER, K., L. (1999). Factors and Processes Contributing to Resilience: The Resilience Framework. Glantz, Meyer D. ve Johnson, Jeanette L. (Eds.), *Resilience and Development :Positive Life Adaptations*. (179- 225), New York: Kluwer Academic Publishers.
- MADSON, L., & Trafimow, D. (2001). Gender comparisons in the private, collective, and allocentric selves. *The Journal of social psychology*, 141(4), 551-559.
- MASTEN, A. S. & Reed, M. J. (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder ve S.J. Lopez (Eds.), *The Handbook of Positive Psychology*. Oxford University Press., 2002.
- MARKUS, H. R. & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review; Psychological Review*, 98(2), 224.

- MURRAY, C. (2003). Risk Factors, Protective Factors, Vulnerability, and Resilience A Framework for Understanding and Supporting the Adult Transitions of Youth with High-Incidence Disabilities. *Remedial and Special Education*, 24(1), 16-26.
- OKTAN, V. (2008). Üniversite Sınavına Hazırlanan Ergenlerin Psikolojik Sağlıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- ÖZCAN, B. (2005). Anne-Babaları Boşanmış ve Anne-Babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÖZDEMİR, Y. (2009). Ergenlik Döneminde Benlik Kurgusu Gelişiminin Kültür Ve Aile Bağlamında İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÖZDEMİR, Y., Çok, F. (2011). Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeklerinin Lise Öğrencileri için Uyarlanması ve Psikometrik Özellikleri. *İlköğretim Online*, 10(1), 121-132.
- RASTOĞI, M., & Wampler, K. S. (1999). Adult daughters' perceptions of the mother-daughter relationship: A cross-cultural comparison. *Family Relations*, 48, 327-336.
- RUTTER, M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and psychopathology*, 24(2), 335-344.
- SİNGELİS, T. M., Triandis, H. C., Bhawuk, D. P. & Gelfand, M. J. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement. *Cross-Cultural Research*, 29(3), 240-275.
- TERZİ, Ş., Çankaya, Z. C. (2009). Bağlanma stillerinin öznel iyi olmayı ve stresle başa çıkma tutumlarını yordama gücü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 1-11.
- TRİANDİS, H. C. (1989). The self and social behavior in differing cultural contexts. *Psychological Review; Psychological Review*, 96(3), 506-520.
- TRİANDİS, H. C., Chan, D. K. S., Bhawuk, D. P., Iwao, S., & Sinha, J. B. (1995). Multimethod probes of allocentrism and idiocentrism. *International Journal of Psychology*, 30(4), 461-480.
- Triandis, H. C. (1999). Cross cultural Psychology. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(1), 127-143.
- WERNER, E. E. (1990). Protective factors and individual resilience. *Handbook of early childhood intervention*, 2, 115-132.
- WERNER, E. E. (1993). Risk, Resilience, And Recovery: Perspectives From The Kauai Longitudinal Study. *Development And Psychopathology*, 5, 503-503.
- YAMADA, A. M., & Singelis, T. M. (1999). Biculturalism and self-construal. *International Journal of Intercultural Relations*, 23(5), 697-709.